

การทำความเข้าใจเบื้องต้น

นวัตกรรมสังคม-ตามกรอบว่าด้วยการสร้างสรรค์วิจัยเพื่อหาทางออก (The Creative Research Perspectives)

เรียบเรียงโดย

ดร.สุนทร คุณชัยมั่ง

ผู้อำนวยการ สถาบันวิจัยเพื่อพัฒนานวัตกรรมสังคม

18 พฤศจิกายน 2566

กรอบคิด

ตามนิยามว่าด้วยนวัตกรรมสังคม ที่หมายถึง นวัตกรรมที่มีจุดมุ่งหมายต่อการแก้ปัญหาสังคมโดยตรง โดยที่ความเป็นนวัตกรรมนั้น เป็นความใหม่ของ “กระบวนการ” (Process) หรือ Means ที่นับรวมตั้งแต่การคิดเริ่มต้น การค้นหาทางแก้ไข การทดสอบ วิจัย และการสรุปเป็นกิจกรรม งาน และ/หรือโครงการ ผลิตภัณฑ์ บริการ กระบวนการทำงาน และรูปร่างของการจัดการองค์กร ฯลฯ ที่จะนำไปสู่การดำเนินงานต่าง ๆ ทั้งในมิติของการสนองต่อการใช้ชีวิตประจำวัน การตลาด การดำเนินธุรกิจ และการแก้ปัญหาของระบบเศรษฐกิจและสังคม จนทำให้สิ่งต่าง ๆ ที่เป็นเป้าหมายของการสนองตอบนั้นได้รับความพอใจที่มากขึ้นกว่าเดิม ได้รับความคุณภาพที่ดีขึ้นกว่าเดิม รวมไปถึงความแล้วเสร็จลุล่วงของการแก้ปัญหา (ซึ่งเป็นความใหม่ของการสร้างผลลัพธ์ต่อการเปลี่ยนแปลงของสังคม อันเป็นปลายทางของกระบวนการ หรือ Ends

นวัตกรรมสังคม กรอบว่าด้วยการสร้างสรรค์วิจัยเพื่อหาทางออกเป็นกรอบที่ให้ความสำคัญต่อการกำหนด ยุทธศาสตร์และยุทธวิธีของการจัดการนวัตกรรมสังคม การค้นหาปัจจัยที่มีอิทธิพลต่อการคิดสร้างสรรค์ การกำหนดประเด็นทางสังคม การสร้างการยอมรับ การแปรผลสู่การปฏิบัติ และการกระจายนวัตกรรมออกไปสู่สังคมวงกว้าง ให้ความสนใจต่อการจัดการประสิทธิภาพ ความสัมพันธ์ทางสังคม การจัดระเบียบทางสังคม และความต่อเนื่องของการดำเนินงาน ฯลฯ เป็นกรอบคิดเกี่ยวกับนวัตกรรมสังคมที่เชื่อมโยงกับบทบาทของผู้นำทางสังคม เช่น มาร์ติน ลูเธอร์คิง เฮนรี ฟอร์ด และคาร์ล มาร์ก ฯลฯ (Choi & Majumdar, 2015)

กรณีตัวอย่าง

1. Mark Zuckerberg

การค้นหาทางออกสำหรับการแก้ปัญหาอย่างสร้างสรรค์ในกรณีการบุกเบิกธุรกิจ Facebook ของ Mark Zuckerberg และเพื่อนจากฮาร์วาร์ด ที่ย้ายฐานที่มั่นของธุรกิจจากแมสซาชูเซตไปยังลอสแอนเจลิส เพื่อระดมสมาชิกให้เข้ามาร่วมการใช้งานในเครือข่ายให้ได้ 1 ล้านบัญชีรายชื่อ (ตามความสมัครใจเปิดพื้นที่) เพราะต้องเร่งสร้างเครือข่ายให้สำเร็จก่อนเครือข่ายของคู่แข่งอื่น ซึ่งเป็นโครงการของมหาวิทยาลัย (ตามการกำกับของมหาวิทยาลัยและความสามารถเข้าถึงข้อมูลนักศึกษา) การย้ายฐานที่มั่นครั้งนั้น ได้ปรับเปลี่ยนยุทธศาสตร์การระดมสมาชิกจากเดิมที่เคยกำหนดไว้จากการระดมสมาชิกที่เป็นประชากรจากนักศึกษาในระดับ

IVY League ซึ่งประกอบไปด้วย Brown University, Columbia University, Cornell University, Dartmouth College, Harvard University, Princeton University, University of Pennsylvania และ Yale University และตั้งอยู่ด้านตะวันออกเฉียงเหนือของสหรัฐอเมริกา ไปยังพื้นที่ใหม่ในด้านตะวันตกที่ไม่มีมหาวิทยาลัยในระดับ IVY League เพียงแต่มีมหาวิทยาลัยสแตนฟอร์ดที่ให้ความสำคัญต่อการพัฒนางานในด้าน Information Communication Technology ทั้งการเรียนการสอน การวิจัย และการส่งเสริม Startup และซิลิคอน วัลเลย์ เป็นศูนย์กลางของการพัฒนาเศรษฐกิจและการลงทุนเป็นปัจจัยสนับสนุน ผลจากการปรับเปลี่ยนครั้งนั้น มีส่วนสำคัญที่ทำให้ Facebook ได้รับทุนสนับสนุนและได้รับการตอบรับการใช้งานของเครือข่ายจนกลายเป็นผู้นำของโลกด้าน Social Media ในปัจจุบัน โดยคงไว้ซึ่ง Purpose ของการสร้างสื่อชนิดใหม่ที่ตั้งอยู่บนพื้นฐานของ ICT Infrastructure และสร้างโลกใหม่ของการติดต่อสัมพันธ์กันและกันของผู้คนในโลกด้วยความเป็นอิสระเสรี (Free World)

2. Professor Muhammad Yunus

การประยุกต์ศาสตร์การดำเนินงานจนนำไปสู่การสร้างความสำเร็จในระดับที่สร้างผลต่อการเปลี่ยนแปลงขนาดใหญ่ของโลก ยังเห็นได้จากการแสวงหาทางออกสำหรับการแก้ปัญหาคนจนที่บังคลาเทศของ Professor Muhammad Yunus ที่ปรับเปลี่ยนจากการลงพื้นที่เพื่อดำเนินงานตามโครงการ Three Share Farm ที่นำเอาที่ดินของเจ้าของที่ดินที่ไม่ใช้ทำกิน มาจัดทำเป็นโครงการเกษตรกรรมโดยร่วมกันระหว่างทุน ความรู้ และแรงงาน นักศึกษาของมหาวิทยาลัยจิตตะกอง และแรงงานในชุมชนในพื้นที่ (ซึ่งไม่มีที่ดิน และไม่มีทุน) เมื่อขายผลผลิตได้แล้ว ก็แบ่งปันผลประโยชน์จากการรวมทุนเข้าด้วยกันทั้ง 3 ส่วน ๆ ละเท่า ๆ กัน ปรากฏว่า การดำเนินงานนี้มีข้อจำกัดในการแก้ปัญหาความยากจนในชุมชน เพราะด้านหนึ่ง มีข้อจำกัดด้านที่ดินและการเจรจากับเจ้าของที่ดิน และอีกด้านหนึ่ง กว่าจะสร้างรายได้ให้กับสมาชิก ต้องรอผลการเก็บเกี่ยวผลผลิตและฤดูกาลผลิต Yunus และทีมงาน จึงคิดค้นหาวิธีการหาทางออกแบบใหม่ ด้วยการทำหน้าที่จัดหาแหล่งทุนเพื่อสนับสนุนการเข้าถึงแหล่งทุน เป็นแหล่งทุนขนาดย่อมแบบ Microfinance พร้อมกับพัฒนาความเป็นกลุ่ม Self-Help Group ด้วยการสร้างกติกาก่อน และเงื่อนไขสำหรับสมาชิก และเครือข่ายที่เป็นกลไกเชิงกระบวนการในการพิจารณาความจำเป็นในการกู้ยืมของสมาชิกให้เป็นไปตามเงื่อนไขของกลุ่มและแหล่งทุน ความสามารถในการประกอบการของธุรกิจ (และเศรษฐกิจ) และความเป็นไปได้ในการชำระคืนเงินกู้ ฯลฯ กระบวนการที่พัฒนาขึ้นนี้ แท้ที่จริง ก็คือ Microcredit ที่มีความมั่นคงเพียงพอที่จะเป็นหลักประกันการกู้เงินจาก Grameen Bank (แทนหลักทรัพย์และบุคคลสำหรับการค้ำประกันเหมือนกับธนาคารเพื่อการพาณิชย์) (Phills, Deiglmeier & Miller, 2008)

3. Benjamin Franklin

บทบาทของเป็นผู้นำของ Benjamin Franklin (1 ใน 4 ของผู้นำที่ร่วมเคลื่อนไหวเพื่อประกาศเอกราชจากอังกฤษและสร้างประเทศสหรัฐอเมริกา) ในการแก้ปัญหาของชุมชน เมือง และประเทศในวาระและโอกาสต่าง ๆ เช่น (1) การรวบรวมสมาชิกปัญญาชน และคหบดีซึ่งเป็นคนชั้นนำของเมืองฟิลาเดลเฟีย จัดตั้งเป็นชมรมที่ชื่อว่า The Gentleman Club มีการพบปะและหารือกันเพื่อนำเอาข้อสรุปที่ได้ไปนำเสนอต่อการบริหารจัดการเมือง ทำให้ผู้บริหารเมืองได้รับข้อเสนอแนะ และความร่วมมือที่นำไปสู่การแก้ปัญหาต่าง ๆ (2) การปรับปรุง

งานตำรวจ-ที่จัดระบบค่าจ้างให้เหมาะสมกับประสิทธิภาพของงานคุ้มครองทรัพย์สิน (3) การสร้างหน่วยดับเพลิง-ที่เป็นงานที่ตั้งอยู่บนพื้นฐานของอาสาสมัคร ทั้งเจ้าหน้าที่และประชาชนผู้อยู่อาศัย (4) การแก้ปัญหาไฟฟ้าส่องสว่างสำหรับถนนในเขตเมืองที่ขอความร่วมมือจากบ้านเรือนที่ติดถนนย้ายไฟฟ้าที่ติดนอกบ้านไปติดตั้งริมรั้ว เพื่อให้แสงไฟสามารถส่องกระจายเข้าตัวบ้านและถนนไปพร้อมกัน (5) การทำหน้าที่สื่อมวลชนในฐานะเจ้าของหนังสือพิมพ์และโรงพิมพ์ ที่ทำให้ Franklin เป็นที่รู้จักและยอมรับในวงกว้าง โดยเฉพาะการมีข้อเสนอแนะในเรื่องต่าง ๆ ต่อสาธารณะ (6) การริเริ่มจัดห้องสมุดแบบลงทะเบียนเพื่อการแลกเปลี่ยนหนังสือหายาก และไม่มีบริการในห้องสมุดสาธารณะ (7) การระดมเงินบริจาคเพื่อสร้างโรงพยาบาลของเมือง (8) การจัดตั้งมหาวิทยาลัย Pennsylvania พร้อมออกแบบหลักสูตรการเรียนการสอนเศรษฐกิจและการพาณิชย์ของอเมริกา แทนที่จะเรียนตำราของอังกฤษและยุโรป (ตำราจากเมืองแม่) (9) การจัดทำธนบัตรกระดาษที่ใช้สำหรับแทนเหรียญ เนื่องจากการขาดแคลนแร่เงิน แต่การใช้กระดาษก็มีปัญหาเรื่องการปลอมแปลง ข้อเสนอของ Franklin ในเรื่องนี้ คือให้ใช้กระดาษคุณภาพสูงกับการจัดทำแม่พิมพ์คุณภาพสูงเพื่อสร้างความชัดเจนของลายเส้นตัวอักษรและรูปภาพ (10) การยกร่างข้อตกลงสำหรับชาวอังกฤษอพยพที่กระจายอยู่ตามเมืองและรัฐต่าง ๆ ในอเมริกา เพื่อการปกป้องตัวเอง (โดยไม่ต้องรอกองทัพและการตัดสินใจของรัฐบาลที่กรุงลอนดอน) ที่เรียกว่า The Albany Plan of Union และข้อตกลงดังกล่าว คือ สารสำคัญของคำประกาศเอกราชจากอังกฤษและรัฐธรรมนูญของสหรัฐอเมริกา กล่าวได้ว่า ผลงานกรณีต่าง ๆ ของ Franklin เป็นตัวอย่างที่อธิบายได้ถึงความคิดอย่างสร้างสรรค์และความพยายามที่จะแก้ปัญหาของชุมชน เมือง และประเทศด้วยวิธีการต่าง ๆ จนบรรลุความสำเร็จ (Mumford, 2002)

กล่าวโดยสรุป จากตัวอย่างทั้ง 3 กรณีข้างต้น จะพบว่า ผู้นำทั้ง 3 คน ต่างมีความมุ่งมั่นต่อการแก้ปัญหาต่าง ๆ ที่กำลังเผชิญอย่างไม่ลดละความพยายาม และค้นหาแบบแผน และกระบวนการที่ต่างไปจากเดิม ทั้ง 3 กรณีต่างสะท้อนคุณลักษณะของ Creative Leadership ที่นำไปสู่การสร้างความสำเร็จที่นำไปสู่การเปลี่ยนแปลงขนาดใหญ่ในเวลาต่อมาอย่างชัดเจน Facebook เป็นสื่อสังคมออนไลน์ที่ผู้คน 38% ของโลกใช้บริการ (ตัวเลขเดือนพฤศจิกายน ค.ศ. 2023) การสร้างเครื่องมือการเข้าถึงแหล่งทุนแบบใช้ความเชื่อถือที่มีต่อกลุ่มชุมชนพึ่งตนเอง (Self-Help Group) ที่มีการพัฒนาเป็นกลไกค้ำประกันแทนหลักทรัพย์และการค้ำประกันส่วนบุคคล รวมทั้งการจัดตั้งองค์กรสนับสนุนแหล่งทุนเพื่อการดังกล่าวโดยตรงของ Grameen Bank จนนำไปสู่การขยายตัวของการจัดการความรู้และประสบการณ์ของแนวคิดที่สนับสนุนการพัฒนาเศรษฐกิจไปจากภาคส่วนข้างล่างของระบบเศรษฐกิจและสังคม ในขณะที่ผลพวงของการริเริ่มจัดการแก้ปัญหาอย่างสร้างสรรค์ในระดับต่าง ๆ ของ Franklin ได้เป็นทุนทางสังคมก้อนใหม่ในสหรัฐอเมริกา (ไม่ว่าจะเป็นหลักของรัฐธรรมนูญ มหาวิทยาลัยเพนซิลเวเนีย และธนบัตร)

Reference

Choi, N. & Majumdar, S. (2015). Social Innovation: Towards a Conceptualization” in Majumdar

et al. (Ed). Technology and Innovation for Social Change.

Mumford, M. (2002). Social Innovation: Ten Cases from Benjamin Franklin. *Creativity Research Journal*, 14(2): 253-266

Phills, J., Deiglmeier, K. & Miller, D. (2008). Rediscovering Social Innovation. *Stanford Social Innovation Review*, Fall 2008